

BASEL II'NİN KOBİ'LERİN FİNANSMANINA ETKİLERİ

Araş. Gör. Dilek TEKSÖZ

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

Emlak ve Emlak Yönetimi Programı

ÖZET

80'li yılların sonunda G-10 ülkelerinin öncülüğünde oluşturulan Basel Uzlaşısı, iletişim teknolojilerinin gelişimi ile hız kazanan finans piyasalarının entegrasyon süreci içerisinde bankacılık sistemlerinin maruz kaldığı risklerin yönetilebilmesi ve sistemin denetiminin sağlanabilmesi için standartlar belirlemeyi hedeflemiştir. Gelişen piyasaların ihtiyaçlarına cevap verebilmek için mevcut Uzlaşıda değişikliklere gidilmiş ve risklere daha duyarlı bir uzlaşa olan Basel II oluşturulmuştur. Basel II, sermaye yeterliliği oranına yansıyan riskleri çeşitlendirmekte, ülke risklerinin de dikkate alındığı bir yapı içerisinde Banka – KOBİ ilişkilerinin yeniden tanımlanması gereği üzerinde durmaktadır. 2006 yılının Ağustos ayında başlayan Basel II yol haritası, 2007 yılında standart yaklaşımı ile Bankacılık Sistemimizi ve KOBİ kesimimizi etkileyecek, alt yapı oluşturma çalışmalarının ardından son aşamada ileri düzey yaklaşımın bankalar tarafından uygulamaya konulması, Basel standartlarına uymada Finans Sistemimizin başarısını ortaya koyacaktır. Bu sürecin ülkemizdeki gelişimini dikkate alan çalışma, Basel II'nin finans piyasalarında sağlayacağı disiplinin KOBİ'lerin finansmanı üzerindeki etkilerini irdelemektedir.

ABSTRACT

The Basel Capital Accord formed by the leadership of G-10 Countries at the end of the 1980s aims to define standards to audit the system, and to manage the risks that the banking system has been exposed during the financial integration process that has been accelerated with the progress in information and communication technologies. To meet the demand of emerging financial markets the Accord has been amended and Basel II Capital Accord which is more sensitive to the risks has been formed. Basel II diversifies the risks that have influence on capital adequacy and redefines the relation between banks and SMEs by taking the country risks into account. The Basel II Roadmap that was put into practice in August 2006 will affect the Banking System and SMEs of Turkey through the standard approach after the year 2007. As the next stage, the substructure studies will be completed and advanced approaches will be applied. This application will state the success of our financial system in adapting the Basel standards. Considering the progress of this process in Turkey, this study elaborates the effects, which are provided by market discipline mentioned in the Accord, on the finance of SMEs.

GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde son yıllarda hızlı seyreden gelişmeler finansın uluslararasılaşmasını da hızlandırmıştır. Bu teknolojiler sayesinde küresel sermaye rahatlıkla yer değiştirebilmekte ve çok kısa zaman dilimlerinde en yüksek getiri oranlarına ulaşabileceği piyasalara kaymaktadır. Bu sebeple finans alanında rekabet her geçen gün daha da artmakta, artan rekabetin ekonomi üzerindeki çok yönlü etkileri finans piyasalarına anında yansımaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişimin yarattığı yoğun rekabet, artan finansal riskleri de beraberinde taşımakta, artan finansal riskler de yüksek getirileri içinde barındırmaktadır.

90'lı yılların ilk yarısında yaşanan finansal krizler, finansal entegrasyon sürecindeki ekonomilerin finans piyasalarında önemli sorunlar yaratmıştır. Bir piyasada meydana gelen kriz, küreselleşme ve teknolojidaki gelişmeler nedeniyle kolaylıkla diğer piyasalara sıçrayabildiğinden, finans piyasalarına denetim getirmek üzere bazı standartların oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuş, Basel Sermaye Uzlaşısı da bu sürecin kaçınılmaz bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Basel II'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ilk bölümünde Basel Sermaye Uzlaşısının oluşturulma nedenleri ile Uzlaşımın tarihi süreci incelenmektedir. İkinci bölümde, dünyada ve ülkemizde kabul gören KOBİ tanımları ile KOBİ'lerin finansman kaynakları ve kaynak bulma konusunda yaşadıkları sıkıntılar ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise Basel II'nin KOBİ'ler üzerinde yaratacağı etkiler tartışılmıştır.

BASEL SERMAYE UZLAŞISININ

Ortaya Çıkışı Ve Gelişim Süreci

Basel Komitesi (Komite), Dünya Bankası gözetimi altında bankacılık alanında düzenlemeler gerçekleştiren bir çalışma grubudur. Komite, 1974

yılında döviz krizleri sonucu iflas eden Bankhaus Herstatt'm iflas nedenlerini ve iflasının uluslararası piyasada ne gibi etkiler doğuracağını incelemek amacıyla Dünya Bankası tarafından "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi" adı altında kurulmuştur.

Komite;

- Uluslararası faaliyet gösteren bankaların faaliyetleri üzerinde genel olarak bankacılık sisteminin doğurabileceği riskleri minimize etmek için gerekli düzenlemeleri gerçekleştirir ve bu düzenlemelerin izlenmesini üstlenir,

- Bu işlevini yerine getirirken üye ülkeler arasında bilgi alışverişinde bulunur,

- Ulusal düzenleyici otoriteler arasında işbirliğini geliştirir ve bankalarla ilgili olarak belirlenen minimum standartları üye ülkelerin düzenleyici otoritelerine tavsiye eder. (Alp, 2000: 306)

Komiteye Belçika, Kanada, Fransa, İsviçre, İsveç, İngiltere, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya, Japonya, Hollanda, Lüksemburg ve İspanya üyedir. Bu ülkeler Komiteye, hem merkez bankaları hem de Bankacılık Sisteminin denetiminden sorumlu olan kurumlar tarafından temsil edilmektedir. 1975 yılında Komite, üye ülkeler arasında bankaların yurtdışı birimlerinin faaliyeti ile sermayelerinin yeterliliği koşulları üzerine standartlar belirlemiştir. Bu şekilde denetim kalitesinin yükseltilerek bankacılık sektöründeki sağlıklı gelişimin sürdürülmesi amaçlanmıştır. (BCBS, 2004(a))

1946 yılında faaliyete geçen Bretton-Woods Sistemi sayesinde 1970'lerin başına kadar faiz, fiyat ve kurlarda büyük değişimler yaşanmamıştır. Bu sistem ile Uluslararası Para Fonu (IMF) üyesi olan ülkeler ulusal paralarını, sabit bir kur üzerinden, altın karşılığı olan ABD dolarına bağlamıştır. Sistemde ülkelerin ulusal paralarının, dolar paritesi etrafında belirli sınırlar etrafında dalgalanmasına izin verilmiştir.

Sistem, ilk aşamada sorunsuz işlemiş, uzunca bir dönem sistem içinde yer alan ekonomilerin finansal piyasalarında istikrar önemli ölçüde sağlanmıştır. Ancak, zamanla dünya dolar rezervleri, ABD'nin altın rezervlerini aşmaya başlamış, ABD, giderek aşırı değerli hale gelen dolarını, başka bir para birimine bağlı olmadığı için tek başına devalüe edememiştir. Dolar, ancak ödemeler bilançosu büyük miktarda fazla veren Japonya ve Almanya gibi ülkelerin paralarını revalüe etmesi ile dolaylı yoldan devalüe edilebilmiş, bu gelişme istikrar sağlanmaya çalışılan finansal piyasalarda sürekli para buhranlarına neden olmuş ve 1971 yılında ABD, doların altın konvertibilitesini durdurmuştur. Bu gelişme sistemin sonunu getirmiş, 1973 yılında sistemden vazgeçilmiştir. (Seyidoğlu, 2003: 11-14)

Bretton-Woods sisteminin çökmesiyle birlikte 1970'li yılların başında makroekonomik değişkenlerde büyük dalgalanmalar yaşanmaya başlamış ve ekonomik birimleri özellikle kurlar, faiz ve fiyatlarda meydana gelen dalgalanmalardan koruyacak finansal araçlara ihtiyaç duyulmuştu. Hem bu ihtiyaca cevap verebilecek, hem de artan rekabet koşullarında bankalara rakiplerine karşı üstünlük sağlayabilecek yeni finansal ürünler oluşmaya başlamıştı. Ancak, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte finans piyasalarının giderek entegrasyonu, bunun sonucunda türev ürünlerin çeşitlenerek daha karmaşık hale gelmesi ve sayılarının artması yanında, değişik ürünler arasındaki farklılıklar da giderek azalmıştı.

80'li yılların ortasından itibaren başlayan finansal liberalizasyon süreci, 90'lı yıllarda Rusya, Japonya, Arjantin, Güney Kore, Endonezya'da yaşanan ekonomik krizler ve bu krizlerin kısa sürede tüm dünya finansal piyasalarına yansması, Bankacılık Sisteminin yeniden düzenlenmesi, denetiminin daha etkin hale getirilmesi ve hatta ülkemizde de olduğu gibi yeniden yapılandırılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Dünya ekonomilerinde

yaşanan krizlerin bankacılık sistemini derinden etkilemesi, bankaların, dolayısıyla aktiflerinin maruz kaldıkları risklerin yönetimi ve sistemin denetim kalitesinin yükseltmesinin hedeflenmesi konularında ülkeler arasında işbirliğini zorunlu kılmıştır. Bankacılık ağırlıklı finansman sistemine sahip ülkeler, denetim sistemleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak için çeşitli model arayışları içine girmişler, oluşturulan Basel Komitesi ve sonrasında G 10 ülkelerinin öncülüğünde ortaya konulan Basel Uzlaşısı, bu modellerin oluşturulmasına öncülük etmiştir.

80'lerin başından itibaren bankaların sermaye yeterliliklerinin kötüleşmeye başlaması, bunun sonucunda Bankacılık Sisteminin maruz kaldığı risklerin artması, Komite'nin, "sermaye yeterliliği" konusundaki duyarlılığını artırmıştır. Ayrıca gelişen teknoloji ile birlikte finansal piyasalarda gittikçe artan rekabet koşulları altında faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterliliği oranları arasında ortaya çıkan farklılıklar, sermaye yeterlilik oranları düşük olan bankaların lebine olacak şekilde haksız rekabete sebep olmuştur. Hem de haksız rekabeti önleyebilmek hem de riskleri bertaraf edebilmek için sermaye yeterlilik oranlarının ölçümünde standart bir yaklaşımın oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu gelişmeler paralelinde, Komite içinde bankacılık sistemini güçlendirecek bir uzlaşının çahşmalarına başlanmıştır.

Komite, 1987 yılının Aralık ayında Basel Sermaye Uzlaşısı olarak isimlendirilen bir istişari metin yayımlayarak, Uzlaşısı ile asgari sermaye yeterlilik oranı % 8 olarak saptamıştır. 1991 yılının Kasım ayında yaptığı bir düzeltme ile Komite, genel karşılıklar ve takipteki alacak karşılıklarını da sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında dikkate almıştır. 1996 yılında ise 88 Uzlaşısı'nda üzerinde durulan kredi riskine ek olarak piyasa riskinin de Uzlaşısıya eklenmesi ile ilgili bir doküman yayınlanmış, 1999 Haziran'mda ise Basel I Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı'nın yerine

geçmesi için yeni bir uzlaşma için teklif sunulmuştur.

Sunulan bu yeni Uzlaşımın; asgari sermaye yeterliliği, piyasa disiplini ve denetim otoritesinin gözden geçirilmesi olmak üzere üç temel ayağı bulunmaktadır. Haziran 2004'te yayımlanan söz konusu çerçeve anlaşma, 6 yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Bu zaman zarfında piyasaların ve denetim sistemlerinin ihtiyaçlarını da dikkate alan Komite, riske daha duyarlı bir sermaye yeterliliği oranına ulaşabilmek için üye ülkelerin banka ve sanayi gruplarıyla bilgi alışverişinde bulunmuş, mevcut düzenlemeleri ve sanayi sektöründeki son gelişmeleri yakından incelemiştir. (BCBS, 2006: 1-3)

Basel I Sermaye Uzlaşısı

1988'de yürürlüğe giren ilk uzlaşma, bankaların batma riskine karşılık mevduat sahiplerinin zararını en aza indirmek için bankaların asgari sermaye yeterliliği oranı üzerine yoğunlaşmıştır. 1994 Meksika krizi sonrasında piyasa riski eklenene kadar sadece kredi riskini dikkate alan uzlaşmada; bankaların bilanço ve bilanço dışı kalemleri, beş farklı risk grubuna ayrılmıştır. Uzlaşmada kredi riski, riske maruz varlıkların ait oldukları risk ağırlıkları ile çarpılması suretiyle hesaplanmıştır. Bu uzlaşma, sadece beş farklı risk grubu tanımlanmış olmasından ötürü risklere karşı fazla duyarlı olmamakla eleştirilmekteydi.

Uzlaşmaya yöneltilen diğer eleştiriler ise faaliyet alanları farklı olan bankalara aynı düzenlemelerin uygulanması ve OECD kulüp kuralı konularındadır. OECD kulüp kuralına göre OECD'ye üye ülkelerin bankalarının aktifleri içerisinde yer alan iç borçlanma senedi, tahvil gibi devlete özgü enstrümanların risk ağırlığı % 0, bankaların kullandığı borçlanma enstrümanlarının risk ağırlığı ise %20 olacak, buna karşılık OECD üyesi olmayan ülkelerin risk ağırlığı ise %100 olacaktır. Bütün bu eleştirilere rağmen, Basel I'in kolaylığı ve anlaşılabilirliği nedeniyle gelişmekte olan ülkeler tarafından rahatlıkla benimsenmiş olması,

bu ülkelerdeki finansal sistemin düzenleme ve denetim sistemlerinin modernleşmesine, piyasada haksız rekabetin azalmasına ve belirlenen sermaye yeterlilik oranı sayesinde finansal istikrarın sağlanmasına yardımcı olmuştur. (Yayla, 2005: 1-3)

Bankalar faaliyetleri sırasında, sadece kredi riskine değil aynı zamanda piyasa riski, operasyon riski ve likidite riskine de maruz kalmaktadır. Sadece kredi riskini dikkate almak sermaye yeterliliği hesaplamalarında etkinliği azaltacağından, 1996 yılında yapılan bir düzenleme ile Uzlaşmaya piyasa riskleri de dahil edilmiştir. Şubat 2001'de Bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle piyasa riskleri de sermaye yeterlilik hesaplamalarına katılmaya başlanmıştır. (Yüksel,2005:3)

Basel II Sermaye Uzlaşısı

Çağımızın Bankacılık Sisteminin ihtiyaçlarını karşılamayan Basel I'e yöneltilen eleştiriler de göz önünde bulundurulduğunda, Yeni Sermaye Uzlaşısına dair önerileri içeren bir istişari metin Basel Komitesi tarafından 1999 yılında yayınlanmış, gelen eleştiriler doğrultusunda birinci istişari metinde değişikliklere gidilmiş ve bu istişari metni, yeni metinler takip etmiştir. (Yayla, 2005: 3) Basel II Sermaye Uzlaşısına son hali, 2004 yılının Haziran ayında verilmiş; BDDK'nın hazırladığı yol haritası kapsamında yeni uzlaşımın uygulamaya geçmesi için 2007 yılı uygun görülmüştür. Bu yol haritasının ardından her bir banka Basel II'ye geçişle ilgili olarak kendi yol haritasını hazırlamış ve düzenli olarak BDDK'ya bu uyum sürecine ne kadar dâhil olduğu konusunda raporlamalar yapmaya başlamıştır.

Basel II, Basel I'e kıyasla oldukça farklı yapıda bir uzlaşmadır. Üç yapısal blok üzerine oturtulmuş olan yeni uzlaşma hazırlanırken, risklere karşı daha duyarlı olmasına çalışılmış, fakat basitlik ve uygulanabilirlik hedefinden de ödün

verilmemiştir. Yeni uzlaşmayı oluşturan birinci yapısal blok asgari sermaye yükümlülüğü, ikinci yapısal blok denetim otoritesinin gözden geçirilmesi ve üçüncü yapısal blok ise piyasa disiplininin sağlanmasıdır. Basel II ile farklı alanlarda faaliyet gösteren bankalara aynı risk ağırlıklarının uygulanması ve OECD kulüp kuralları kaldırılmıştır. Asgari sermaye yeterliliği hesaplamalarına Komite tarafından operasyonel risklerin de dâhil edilmesiyle uzlaşma, risklere daha duyarlı hale getirilmiştir. Uzlaşmada operasyonel riskler, “yetersiz veya başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemler ya da dışsal olaylardan kaynaklanan kayıp riski” (BCBS, 2001:8) olarak tanımlanmıştır. Sermaye yeterliliğine operasyonel riskin eklenmesinin yanı sıra; Basel I'e 1996 yılında eklenmiş olan piyasa riskleri için ayrılması gereken sermaye miktarının hesaplama yönteminde değişikliğe gidilmiş, kredi riski için ise yeni yöntemler eklenmiştir. Bankaların maruz kaldıkları riskler için ayırması gereken asgari sermaye oranı olan %8 ise yeni uzlaşmada da geçerliliğini korumuştur. (Yüksel, 2005:3-4)

Basel II çerçevesinde kredi riski, Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ve İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı olmak üzere üç şekilde hesaplanırken; operasyonel riskin hesaplanmasında Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım, Alternatif Standart Yaklaşım veya İleri Ölçüm Yaklaşımları kullanılmaktadır. Kredi riskinin belirlenmesinde kullanılan standart yaklaşımda, ülke, banka ve şirketlerin risk ağırlıkları, bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından belirlenmektedir. Belirlenen bu risk ağırlıkları da derecelendirme notunun sahibinin kredi riskini saptamaktadır. İçsel Derecelendirme Yaklaşımlarında ise bankaların kendi derecelendirme sistemlerini kurmaları ve müşterilerinin risk ağırlıklarını belirlemeleri beklenmektedir. (Yayla, 2005:6-8) Basel II ile birlikte kredi riskinin hesaplama yöntemlerindeki değişiklikler KOBİ'lerin finansman kaynakları üzerinde çeşitli etkilerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

KOBİLERİN TANIMI VE FİNANSMAN SORUNLARI

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle yabancı ülke ve saygın kuruluşlarda geçerli KOBİ tanımlarına değinilecek, ardından da ülkemizdeki KOBİ tanımları incelenecektir.

KOBİ Tanımları:

ABD'de KOBİ'ler, 1953'te yürürlüğe giren Küçük İşletme Kanunu'nda, sahipliği ve yönetimi bağımsız olan ancak faaliyet gösterdiği piyasada hâkimiyet gücü olmayan küçük işletmeler olarak, ABD Küçük İşletme Teşkilatı tarafından ise istihdam edilen işçi sayıları ve net satış hâsılatlarına göre tanımlanmaktadır. ABD Küçük İşletme Teşkilatı tarafından yapılan KOBİ tanımı, gerek OECD gerekse Basel II kriterlerinde yer alan KOBİ standartlarına daha uygundur. OECD standartlarına göre, bir işletmenin KOBİ sayılabilmesi için 200 kişiden daha az işgücü istihdam etmesi gerekmektedir ve bu işletmeler istihdam edilen kişi sayısına göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre KOBİ'ler,

- Çok Küçük Ölçekli İşletmeler
- Küçük Ölçekli İşletmeler
- Orta Ölçekli İşletmeler

olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Birinci gruba giren işletmeler, 20'den az kişi çalıştırırken; ikinci gruptaki işletmeler 20-99, üçüncü gruptaki işletmeler ise 100-199 kişi çalıştırmaktadır.

Avrupa Birliği'nin KOBİ tanımı ise, çalıştırılan işçi sayıları ve bilanço büyüklüklerinin yanı sıra şirketlerin bağımsızlık derecelerini de göz önünde bulundurur. Buna göre, 250 kişiden az işçi çalıştıran, yıllık satış cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen ya da arsa ile binalar hariç mevcut sabit sermaye tutarı 43 milyon Euro'yu

aşmayan ve Birlik tarafından tanımlanan bağımsızlık kriterlerine uygun olan şirketler AB tarafından KOBİ olarak nitelendirilir.

Basel II Sermaye Yeterlilik Düzenlemesine göre ise KOBİ'ler, yıllık satış hasılatı 50 milyon Euro'yu aşmayan firmalardır. Bu tutarı aşan firmalar ise Kurumsal nitelikte firmalar olarak kabul edilmektedir. Ancak Basel II Sermaye Uzlaşısı, KOBİ tanımında satış hasılatını baz alıyor olsa da toplam satışlar firma büyüklüğünü ifade etmediği takdirde; denetim otoriteleri, ulusal insiyatiflere bağlı olarak, bankaların konsolide grubun toplam varlıklarını toplam satışlar yerine kullanmasına izin verebilmektedir. (BCBS, 2004b:72) KOBİ olarak nitelendirilen firmalar ise bankacılık grubundaki toplam kredi miktarlarına göre Perakende KOBİ (toplam kredi miktarları bir milyon Euro'dan küçük olanlar) ve Kurumsal KOBİ (toplam kredi miktarları bir milyon Eurodan büyük olanlar) olarak sınıflandırılmaktadır. Basel II'de yapılan bu KOBİ sınıflandırmasından hareketle ülkemizde bulunan büyük sanayi firmaları haricindeki çoğu firma Perakende KOBİ olarak nitelendirilebilecektir. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006:19-21) İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) Türkiye'nin en büyük 1000 firmasını saptama amacıyla yaptığı bir çalışmaya göre, ilk bine giren firmaların sadece 440 tanesinin 50 milyon Euro sınıırım aşabildiği görülmektedir. Bu da Türkiye'deki firmaların çok büyük bir bölümünün KOBİ sınıfına girdiğini göstermektedir. Hatta 2002 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayımladığı rakamlara göre 250 kişiden az çalışan ile faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki işletmeler, toplam işletmelerin %99,89'unu oluşturmaktadır. (Yüksel, 2005:3-4)

T.C. Hazine Müsteşarlığı ise KOBİ'leri, imalat sanayiinde 250 kişiden az çalışan ile faaliyet gösteren ve yasal defter kayıtlarında arsa ve binalar dışında makine-teçhizat, tesis, demirbaş, taşıt araç-gereçleri vb. toplamının net tutarı 400.000 YTL'yi geçmeyen işletmeler olarak tanımlamış ve istihdam edilen kişi sayısına göre

de üçe ayırmıştır. Buna göre KOBİ'ler, Çok Küçük Ölçekli İşletmeler (1-9 kişi istihdam edenler), Küçük Ölçekli İşletmeler (10-49 kişi istihdam edenler) ve Orta Ölçekli İşletmeler (50-250 kişi istihdam edenler) olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Buna karşılık, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın tanımına göre ise KOBİ'ler, imalat sanayiinde en fazla 200 kişi ile faaliyette bulunan, arsa ve binalar haricinde sabit sermaye tutarı, bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL'yi geçmeyen şirketlerdir. (TBB, 2004:4-5)

Tablo 1: İşletmelerin Büyüklük sınıflarına Göre Dağılımı

	Çalışan Sayılarına Göre İşyeri Grupları	Dağılım (%)
KOBİ	1-250	99.89
Mikro İşletme	0	1.38
Mikro İşletme	1-9	94.94
Küçük İşletme	10-49	3.09
Orta Büyüklükte İşletme	50-99	0,30
Orta Büyüklükte İşletme	100-150	0.10
Orta Büyüklükte İşletme	151-250	0.08
Büyük İşletme	251+	0.11

Kaynak: DİE 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmeliğe göre KOBİ'ler, 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL'yi geçmeyen ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimlerdir. Yine bu yönetmelikte, bu sınıflandırmaların tanımı şu şekilde yapılmaktadır: **Mikro İşletmeler**, on kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve net satış hasılatı veya mali bilançosu bir milyon YTL'yi geçmeyen çok küçük ölçekteki işletmelerdir. **Küçük İşletmeler**, elli

kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve net satış hasılatı veya mali bilançosu beş milyon YTL'yi geçmeyen işletmeler iken Orta Büyüklükteki İşletmeler ise 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve net satış hasılatı veya mali bilançosu 25 milyon YTL'yi geçmeyecek büyüklükteki işletmelerdir. (TOBB (b))

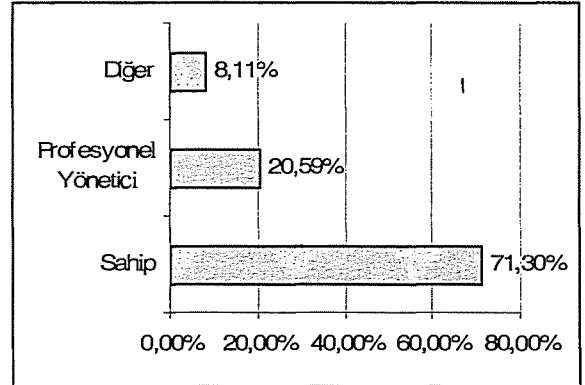
KOBİ'lerin Önemi:

KOBİ'ler, ülke ekonomileri içerisinde kilit görevi olan firmalardır. Bu firmaların ürettiği ürünler, genellikle büyük firmalar tarafından ara malı olarak kullanılmakta; yani KOBİ'lerin nihai ürünleri, büyük sanayi kuruluşlarının girdisi olmaktadır. KOBİ'ler, ülkede hane halkı için istihdam olanakları da yaratmaktadır. KOBİ'lerin ekonomiye diğer katkıları ise değişimlere kolay uyum sağlamalarını sağlayan esnek ve girişimciliği teşvik eden bir yapıya sahip olmaları ve butik üretim sayesinde ürün farklılaşmasını sağlamaları olarak sıralanabilir. (TBB, 2004: 1) KOBİ'ler, bu özelliklerinin yanı sıra; talep değişikliklerine ve teknolojik yeniliklere diğer kurumsal firmalara göre daha kolay uyum sağlayabilen, bölgeler arası kalkınmayı ve ülkedeki gelir dağılımını olumlu yönde etkileyen, görece olarak daha az yatırımla daha çok üretim yapabilen ve bireysel tasarruflara hareketlilik sağlayabilen firmalardır. (KOBİNET)

Ülke ekonomisi içinde önemli bir ekonomik aktör olan KOBİ'ler, yukarıda sayılan avantajlara sahip olmakla birlikte yönetim, finansman ve rekabet alanlarında sorunlar yaşamaktadır. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, KOBİ'lerde işletme sahibi, hem girişimci hem de yönetici görevlerini üstlenmektedir ve genel olarak İşletmenin bütün yetkilerinin tek elde toplanmaktadır. Genellikle teknik kökenli olduklarından gerekli finansal yönetim bilgisinden yoksun olan işletme sahipleri tarafından yönetilen KOBİ'lerde profesyonel yönetici çalıştırılmaması, zaten finansman kaynakları açısından sıkıntı çeken bu firmaların finansman problemini daha da derinleştirmektedir. Kurumsal bir yapıya sahip olmamaları sebebiyle profesyonel bir şekilde

yönetilemeyen KOBİ'lerin nitelikli ve alanında uzmanlaşmış işgücü eksikliği çekmesi, bu firmaların idari ve teknik konularda danışmanlık ve rehberlik hizmetleri almalarını gerektirmektedir. Finansman kaynaklarının sınırlı olmasından ötürü pahalı teknolojilere yatırım yapamayan firmalar zamanla teknolojik açıdan yetersiz konuma düşmektedir. Gerek kaynaklarının yetersizliğinden gerekse profesyonel bir yönetim anlayışının var olmamasından kaynaklanan bir başka problem de AR-GE faaliyetlerine kaynak ayrılmamasıdır. Kuruluş aşamasında detaylı bir fizibilite çalışması yapılmamasından kaynaklanan kuruluş yeri ve üretim kapasitesi sorunları da KOBİ'lerin dezavantajları arasındadır. KOBİ'ler, dış pazarlardaki yoğun rekabete uyum sağlayamamaları ve istenilen ürün standartlarına uyamamaları nedeniyle de ihracat konusunda sıkıntı çekmektedir. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006: 24)

Şekil 1: KOBİ'lerde İşletme Yönetimi

Kaynak: KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s.13

KOBİ'lerin Finansman Kaynakları ve Finansman Sorunları:

KOBİ'lerin en sık karşılaştıkları sorun, faaliyetlerini devam ettirmek ve mevcut işletmeyi geliştirmek için ihtiyaç duydukları finansman kaynağını bulmakta zorlanmalarıdır. Basel II sürecinin KOBİ'lere etkisi de firmanın yabancı kaynak aramaya başlaması ile ortaya çıkacağı-

dan; çalışmanın bu bölümünde KOBİ'lerin finansman kaynakları incelenecektir.

İşletmelerin finansman kaynakları arasında ilk sırayı özkaynaklar almaktadır. Bir işletme, faaliyete geçebilmek için hem sabit sermaye yatırımlarına hem de işletme sermayesine ihtiyaç duymakta, bu ihtiyacı da özkaynaklarla giderebilmektedir. Sahiplerinin kişisel tasarruflarına ve yakınlardan aldıkları borçlara dayanan bir özkaynak yapısına sahip olan KOBİ'lerin finansmanında özkaynakları yeterli değildir. (Erkurmay, 2000:10) Şirketler, özkaynak yapılarını güçlendirmek için her yıl elde ettikleri karın tamamını veya belli bir kısmını özkaynaklarına ekleyebilmektedir. Ülke çapında sermaye birikiminin kısıtlı olduğu durumlarda, kar marjları düşük olan işletmelerin özkaynak yapılarını bu yolla güçlenmesi de mümkün olmamaktadır. (Yüksel, 2005: 9)

Yukarıda sayılanlar doğrultusunda KOBİ'ler, özkaynak yapıları zayıf ve işletme sermayeleri yetersiz olduğundan finansman sorunu yaşamakta ve faaliyetlerinin finansmanında diğer kaynaklara başvurmak zorunda kalmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi özkaynak yapısı sağlam olmayan ve işletme sermayesi yetersiz olan bir firmanın faaliyetlerinin finansmanında kullanacağı yabancı kaynak da yüksek maliyetli olacaktır. Ancak, özkaynak ve işletme sermayesi açısından daha güçlü olan KOBİ'ler görece olarak daha düşük maliyetlerle borçlanabilecektir. (TBB, 2004:22-23) Bir çok KOBİ'nin daha kuruluş aşamasında özkaynak sorunu yaşadığı düşünülürse KOBİ'lerin esas finansman kaynaklarının, (banka ve katılım bankalarından aldıkları krediler, leasing, faktöring, Sermaye Piyasalarından ve tüketici finansman şirketlerinden elde ettikleri fonları kapsayan) mali sistemden sağladıkları kaynaklar, senetli veya senetsiz ticari borçlar, ortak ve iştiraklere olan borçlar ile kamu destekleri olduğu söylenebilir. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006: 25)

Şirketler için bir başka finansman kaynağı olan sermaye piyasaları aracılığı ile elde edilen

fonlar, sermaye piyasalarından fon sağlayabilecek yapıda olmayan KOBİ'ler için kolay ulaşılabilir bir kaynak değildir. KOBİ'lerin sermaye piyasaları aracılığı ile halka açılmayı düşünmemelerinin başlıca sebeplerinden biri, şirket yönetimini kaybetme endişesidir. Daha önce de belirttiğimiz üzere KOBİ'ler, genel itibariyle aile şirketleri olduklarından; işletme sahipleri, şirketin halka açılması durumunda yönetimdeki söz haklarını kaybedecekleri şeklinde bir önyargıya sahiptir. Ancak, imtiyazlı pay, sahibine sadece mali haklar sağlayan oydan yoksun hisse senetleri ve katılma intifa senetleri ihraç etme vasıtasıyla işletme yönetimini kaybetme riski bertaraf edilebilmektedir. Yukarıda bahsi geçen önyargının ardında işletme sahiplerinin sermaye piyasalarının işleyişi ve menkul kıymet çeşitleri hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmamaları yatmaktadır. KOBİ'lerin sermaye piyasalarına girmek istememelerinin sebeplerinden bir diğeri ise kamu düzenlemelerinden kaçmaktır. Bilindiği üzere Sermaye Piyasasına giren şirketlerinin yönetimlerinin şeffaf olması gerekmektedir. Ayrıca düzenli olarak, şirketin mali durumu hakkında kamunun bilgilendirilmesi şarttır. Bu koşullarda KOBİ'lerin kayıt dışına çıkması mümkün olmayacağından veya mevzuat dışına çıkılsa bile kamu otoritesince anlaşılacağından; bu işletmeler küçük ölçekli kalmayı tercih etmekte ve sermaye piyasalarına hisse senedi ihraç ederek fon sağlamaya istekli görünmemektedir. Ancak KOBİ'lerin Sermaye Piyasasına girmemesinin ardında sadece kendi isteksizlikleri yatmamaktadır. KOBİ'ler sermaye piyasalarında hissenedi ihraç ettiklerinde, hissenedi alacak yatırımcı bulamamaktadır. Büyük yatırımcılar, henüz kuruluş aşamasında olan ve kar dağıtamayacak durumdaki bu şirketlerin hisselerini alma konusunda isteksiz davranmakta, hisseleri küçük tasarruf sahipleri almakta ve elden çıkarmak istediklerinde hissenedi almayı kolaylıkla satmamaktadırlar. (Erkurmay, 2000:12-13) KOBİ'lerin hissenedi almasının Sermaye Piyasası oyuncuları tarafından yoğun talep görmesi ve KOBİ'lerin finansman problemlerini bu yolla

rahatlıkla çözebilmesi halinde KOBİ'lerin sermaye piyasalarına karşı geliştirdikleri önyargılar ortadan kalkabilecek ve bu şirketler de diğer kurumsal şirketler gibi Sermaye Piyasasından etkin bir şekilde yararlanabilecektir.

KOBİ'lerin Sermaye Piyasalarından yeterince yararlanabilmesi için 1998'de KOBİ Ortaklıklarına Yatırım A.Ş. veya diğer adıyla KOBİ A.Ş. kurulmuştur. (Yüksel, 2005:10) Şirket, büyüme ve ihracat potansiyeline sahip olduğu halde finansman yetersizliği nedeniyle gelişme gösteremeyen KOBİ'lere ortak olmak suretiyle finansal destek sağlama amacını taşımaktadır. Sağlanan destek, en fazla 5 yıl olmak kaydıyla KOBİ kendine yeter duruma gelinceye kadar devam edecektir. Şirket, finansal desteğin yanı sıra kuruluş, gelişme ve büyüme aşamalarında danışmanlık ve eğitim hizmetleri konusunda da KOBİ'lere destek olmaktadır. (TOBB(a))

KOBİ'lerin sermaye piyasalarından yeterince yararlanamamaları, Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SPK) desteğiyle bir KOBİ Piyasası kurma çalışmalarının başlamasına sebep olmuştur. Bu piyasa ile İMKB'de işlem görebilecek büyüklükte olmayan ve Anadolu'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye piyasalarından fon sağlayabilmesi amaçlanmaktadır. Bu yolla, Anadolu'daki yatırımcıların kendi yörelerinde bulunan tanıdığı firmalara yatırım yapması sağlanacak; böylelikle sermaye piyasalarına yatırım yapmaktan çekinen yatırımcılar da kendi yörelerindeki firmalara finansman sağlamaya teşvik edilecektir. (SPK)

Uluslararası piyasalarda artan rekabet koşullarına uyum sağlayamayan KOBİ'lerin sermaye piyasalarından uygun maliyetli fon sağlamaları, bu işletmelerin varlıklarını sürdürebilmesi için hayati önem taşımaktadır. İşte bu yüzden faiz ve anapara geri ödeme maliyeti olmayan, Sermaye Piyasası aracılığıyla hissese- nedi ihracını yaygınlaştıracak olan Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş. de SPK onayıyla 2005 yılının Aralık ayında kurulmuştur. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006: 52)

Ülkemiz mali sistemi bankacılık ağırlıklı bir sistem olduğundan; ülkemizde kullanılan en yaygın finansman kaynağı, bankalardan sağlanan fonlardır. Özellikle KOBİ'lerin finansman kaynakları arasında ilk sıralarda yer alan bankalar, KOBİ'lere kredi verirken çekimser davranmaktadır. Bu çekimserliğin nedenleri,

- KOBİ'lerin bilanço ve diğer muhasebe kayıtlarının istenilen standartlara uygun olmaması,

- KOBİ'lerin kredi için istenen yüklü teminatları temin edememeleri

- Çok sayıda ve dağınık yapıda olan KOBİ'lere yönelik kredilerin istihbarat maliyetinin yüksek oluşu,

- Bankaların geleneksel yapılarının, kredi açılacak KOBİ'leri yerinde ziyaret etme gereği doğurmasına karşılık, bankaların şube ağlarının ve kalifiye personelinin bu gereği yerine getirmek için yetersiz oluşu,

- KOBİ'lerin borçlanmasını genellikle "müşterilerinin veya mal aldıkları tüccar ve sanayicilerin kendilerine tanıdıkları vadeli ödemeler" ile gerçekleştirmesi

olarak sıralanabilir. Bu çekinceler paralelinde hareket eden bankaların KOBİ'lere açtıkları krediler, toplam kredileri içerisinde %6-8 paya sahiptir. (Yılmaz, 2003: 13)

Ülke ekonomimizin yakın geçmişinde yaşadığı en büyük problemlerden biri olan bütçe açıkları da KOBİ kredilerini olumsuz etkilemiştir. Bu süreç içerisinde Hazine Müsteşarlığı, kamu finansman açığını kapatmak amacıyla bankalardan kaynak toplamakta ve bankalar, sahip oldukları fonların büyük bir kısmını kamu borçlanma araçlarına aktarmaktaydı. Dolayısıyla esas fonksiyonlarını yerine getiremeyen bankaların özel kesime aktardığı kaynaklar sınırlı kalmaktaydı. Bankalar da bu sınırlı kaynakları KOBİ'lere aktarıp kredinin geri dönememesi riskini almak yerine düşük riskli olan büyük ölçekli işletmelere kredi vermekteydi. Bu şartlar altında KOBİ'ler finansman ihtiyaçlarını karşılayacak olan banka kredilerini daha çok kamu

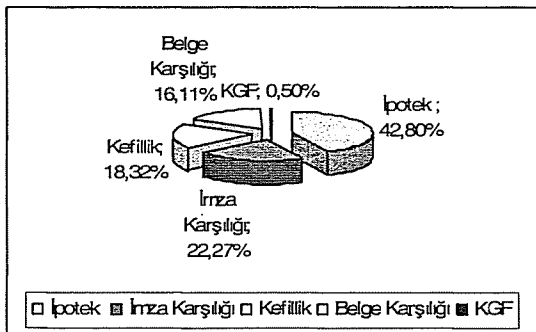
bankalarından temin edebilmekteydi. (Yüksel, 2005:10) 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerden sonra sıkı bir şekilde uygulamaya konan istikrar programları sonrasında bankalar, esas fonksiyonları olan reel sektöre kaynak aktarma açısından daha sağlıklı bir gelişim göstermiş ve KOBİ'lere kullandırılan kredilerin özel kesime kullandırılan toplam krediler içindeki payı,

- 2002 yılından 2003 yılına %25.72,
- 2003 yılından 2004 yılına %65.37
- 2004 yılından 2005 yılına %30.38'lik

bir artış göstermiştir. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006: 18)

KOBİ'ler banka kredisi kullanımında, yukarıda sayılanlara ek olarak, teminat/garanti sorunu da yaşamaktadır. Türkiye'de yaygın olarak kullanılan teminat türleri aşağıdaki grafikte gösterilmektedir. Bankalar, KOBİ'lere açtıkları kredilerin karşılığında bir teminat ve/ veya garanti istemektedirler. Ülkemizde banka kredileri için en sık başvurulanan teminat türü gayrimenkul ipotekleri iken, kefalet olarak da en çok işletme sahibinin kefaleti veya grubun diğer firmalarının kefaletleri gösterilmektedir. Kredi Garanti Fonu (KGF) A.Ş.'nin KOBİ'lerin banka kredisi alırken yaşayacakları teminat/garanti sorunlarını ortadan kaldırmak amacıyla verdiği garanti ve kefaletler de banka kredilerinde gösterilen garanti türleri arasında yükselmiştir. (Yüksel, 2005: 10)

Şekil 2: Türkiye'de En Sık Kullanılan Teminat Türleri

Kaynak: KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s.48

BASEL II'NİN KOBİLERE ETKİLERİ:

Ülkemizde 2008 yılından itibaren uygulamaya konulacak olan Basel II, KOBİ'leri bir finansman kaynağı olan banka kredileri vasıtasıyla etkileyecektir. Yukarıda da bahsedildiği üzere KOBİ'lerin en büyük problemi, faaliyetlerinin finansmanı sırasında karşılaştıkları kaynak sorunudur. Yapıları gereği mali sistemden etkin bir şekilde yararlanamamalarına rağmen, KOBİ'lerin en büyük finansman kaynağı bankalardan aldıkları kredilerdir. Basel II'nin ülkemizde de uygulamaya geçmesiyle birlikte, uzlaşımın özellikle bankaların sermaye yükümlülüklerine ilişkin düzenlemeleri, KOBİ'leri dolaylı yoldan etkileyecektir.

Basel II ile bankalar, faaliyetleri sırasında maruz kaldıkları riskleri etkin bir şekilde yönetebilmelidir. Bu çerçevede bankaların işletmelere kredi açarken, işletmelerin mali durumlarını ve risklerini analiz edip kredi fiyatlarını bu riskler doğrultusunda belirlemeleri gerekmektedir. Basel II'nin getirdiği yenilikler sonucunda iyi yönetilen, risk düzeyi düşük firmalar bir önceki uzlaşmaya göre avantajlı konuma geçmektedirler. Ancak risk düzeylerinin yüksek olması dolayısıyla kredi maliyetleri artacak olan KOBİ'lerin mevcut durumları göz önüne alındığında bu avantajlardan yararlanamamaları, hatta uzlaşmadan olumsuz etkilenmeleri muhtemeldir.

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de değinildiği üzere; cirosu 50 milyon Euro'dan düşük olan şirketler Basel II kapsamında KOBİ olarak değerlendirilmektedir. Şirketlerin kullandıkları krediler, bankacılık sistemi içinde kullandırılan kredi miktarına göre **Perakende Portföy** ve **Kurumsal Portföy** olarak ikiye ayrılmaktadır. KOBİ'lere bankalar tarafından tahsis edilen tutarı bir milyon Euro'dan düşük olan krediler **Perakende Portföy** kapsamına girerken; tutarı bir milyon Euro'yu aşan krediler ise **Kurumsal Portföy** içerisinde değerlendirilmektedir.

Basel II'ye göre; işletmelerin tabi oldukları risk ağırlıkları, ait oldukları portföye göre belirlenmektedir. Standart Yöntemde bankalar, kredi açtıkları şirketlerin risk ağırlıklarını uluslararası bağımsız dışsal derecelendirme kuruluşlarının o şirketlere verdiği derecelendirme notuna göre belirlemektedir. Ancak, **Perakende KOBİ** kapsamına giren şirketler, bu kuralın kapsamı dışında kalmakta ve bankalar tarafından %75 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Şirketlerin derecelendirme notları ve tabi oldukları risk ağırlıkları, aynı zamanda bu şirketlere kredi veren bankaların, kullandıkları krediler karşılığında ne kadar sermaye tutması gerektiğini de belirlemektedir. Herhangi bir şirketin A ve B bankalarından kredi aldığını düşünelim. Şirkete A Bankası tarafından kullanılan kredi tutarının bir milyon Euro'dan düşük; B Bankası tarafından kullanılan kredinin tutarının ise bir milyon Euro'dan yüksek olduğunu varsayalım. Şirket, bir milyon Euro'luk sınıır altında kredi kullandığı A bankası tarafından **Perakende Portföy** içinde değerlendirilirken; B bankası tarafından **Kurumsal Portföy** içerisinde değerlendirilip iki farklı risk ağırlığına tabi tutulabilir. Şirketi **Kurumsal Portföy** içerisinde değerlendiren B bankası, şirketin derecelendirme notu varsa; derecelendirme notuna uygun bir risk ağırlığına tabi tutacaktır. Eğer firma derecelendirilmemiş ise %100 risk ağırlığına tabi tutulacak, ancak firmanın risk ağırlığı ülkenin risk ağırlığından daha düşük olamayacaktır. Derecelendirme notu olan firmaların dereceleri ülke derecelerinden yüksek ise; bu durumda firmanın risk ağırlığı ülkenin risk ağırlığından daha düşük olabilecektir. (TBB, 2004:3-9) Derecelendirme notları ve bu notlara bağlı olarak bankaların işletmelere uygulayacağı risk ağırlıklarına ilişkin bu bilgiler ışığında aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir:

• **Perakende KOBİ**'ler, **Kurumsal KOBİ**'lere göre daha avantajlı bir konuma sahiptir.

• Derecelendirildiği takdirde; mali yapıları sağlam olmadığı için bağımsız derecelendirme kuruluşlarından yüksek not alamayacak olan "derecelendirilmemiş" **Kurumsal KOBİ**'ler, düşük dereceli **Kurumsal KOBİ**'lere göre daha avantajlı konuma geçmektedir.

Kredi Fiyatlaması

Kredi fiyatları, bankaların firmalara açtıkları krediler sonucunda üstlendikleri riskler ile doğru orantılı olarak belirlenmektedir. Kredinin fiyatı, **KOBİ**'ler için faaliyetlerinin finansmanında kullana-cakları yabancı kaynağın maliyetini ifade ettiğinden; kredi fiyatlaması, ülke ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır. **KOBİ**'lerin üretim ve istihdam alanında ülke ekonomisine katkılarını göz önünde bulundurduğumuzda; **KOBİ**'lere kullanılan kredilerin maliyetinin yüksek olmasının, makroekonomik değişkenler üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler açıktır. Mevcut sistem içerisinde fon bulmakta zorlanan bu küçük ve orta ölçekli işletmeler için kullandıkları yabancı fonların maliyetleri, karlılıkları üzerinde etkili olmakta, karlılık düzeyleri de özelde firmanın üretim seviyesi, ülke genelinde ise GSMH ve istihdam seviyesi üzerinde belirleyici olmaktadır. Öte yandan bankalar açısından da kredi fiyatları, bankaların üstlendikleri riskleri ve maliyetleri ifade etmektedir. Basel II ile bankaların üstlendikleri risklere göre sermaye tutması zorunluluğu getirildiğinden bankalar da kredi fiyatlamasını bu ilkeyi göz önünde bulundurarak yapacaklardır.

Bankaların "iyi" kredi vermeyi amaçladığı Geleneksel yaklaşımda kredi fiyatlaması;

<p style="text-align: center;">Geleneksel Kredi Fiyatlaması: Fonlama Maliyeti+Müşteri Risk Primi+Kar Payı</p>
--

şeklinde formüle edilebilir. (Basel II ve **KOBİ**'ler Çalışma Grubu, 2006: 42) Bu yaklaşıma göre bankaların işletmelere kredi açma süreci üç

aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada kredi başvurusunda bulunan firma hakkında istihbarat çalışması yapılır ve firma, uzmanlar tarafından inceleme altına alınır. Birinci aşamada iyi sonuç alan firmalar için ikinci aşama, kredinin tahsisidir. Üçüncü aşamada ise firmaya açılan kredi izlenmeye başlar. Bu süreçte bankalar kredi fiyatını, maliyetlerinin üzerine belli bir kar payı ekleyerek belirler. Ancak bu durum kredi fiyatlamasında subjektif davranışları beraberinde getirmektedir. Geleneksel yaklaşım, kredi işlemi sonucunda bankaların üstlendikleri riskleri sayısallaştırılmadığından krediler sağlıklı bir şekilde fiyatlanamakta, farklı bankalar aynı kredi işlemi için değişik fiyatlar verebilmektedir. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006: 10-11)

Yeni Sermaye Uzlaşısı ile birlikte bankalara kredilendirme sürecinde maruz kalınan riskler için sermaye bulundurma zorunluluğu getirildiğinden; kredi riskinin ölçümü önem kazanmıştır. Basel II'de kredi riski, *firmanın risk seviyesi* ve *kredi işleminin risk seviyesi* olmak üzere iki ana kategoride incelenmektedir. Firmanın riskinin ölçümünde, işletmenin mali tablolarının sağlıklı olması, firmanın yönetim yapısı, kurumsal gelişmişlik düzeyi, sektördeki imajı, pazar payı ve ortaklarının ticari geçmişi gibi özellikler dikkate alınmaktadır. Kredi işleminin riski ölçülürken de işlemin türü, vadesi, kredi karşılığında gösterilen teminat türü ve işlemin gerçekleştirildiği para birimine bağlı olarak ortaya çıkan kur riski göz önünde bulundurulmaktadır. Kredi işleminin risk düzeyi bu kriterler doğrultusunda belirlenmekte ve bankalar hesaplanan bu risk düzeyi ile doğru orantılı olarak sermaye tutmak durumunda kalmaktadır. Bankanın tutmak zorunda olduğu sermayenin alternatif maliyeti de hesaba katıldığı takdirde; kredi riskindeki bir artışın kredi fiyatlarını da artırması muhtemeldir.

Basel II'de bir firmaya açılan kredinin fiyatı, fonlama maliyeti, beklenen kayıp oranı, ilave sermayenin maliyeti ve kar payının toplanması ile belirlenir. Burada beklenen kayıp oranı, firmanın temerrüde düşmesi halinde

bankanın uğrayacağı zararı ifade etmekte ve firmanın temerrüde düşme olasılığı ile temerrüde düştüğü takdirde bankanın kayıp oranının çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006: 42-44)

Basel II, bankaları sadece tahsis ettikleri krediler için ayırmaları gereken sermaye düzeyi açısından etkilememektedir. Bu etkinin yanı sıra Basel II, bankaların diğer bankalardan sağladıkları fonlar ve operasyonel giderleri vasıtasıyla banka pasiflerini dolaylı yoldan etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında Basel II bankaların kredi fiyatlamasını hem banka aktifleri hem de banka pasifleri yoluyla etkilemektedir. Ancak gerek bankaların tutmaları gereken sermaye miktarlarının, gerekse bankaların diğer bankalardan sağladıkları fonların ve operasyonel giderlerinin kredi fiyatlarına birebir yansımaları beklenmemektedir. Bankaların operasyonel giderlerinin ve diğer bankalardan sağladıkları fonların maliyetlerinin ne kadarını müşterilerine yansıtacağı bilinmemektedir. Kredi fiyatlarının belirlenmesindeki tek kıstas bankaların sermaye yükümlülükleri olmadığından; bankaların açtıkları kredinin karşılığında tutacakları sermayenin de kredi fiyatları üzerinde birebir etkisi olmayacağı beklenmektedir. (Yüksel, 2005: 32)

KOBİ'lerin Derecelendirilmesi:

Yeni Sermaye Uzlaşısı hayata geçtikten sonra bankalar, firmalara açacakları kredilerin faizlerini belirlerken, bu firmaların risklilik düzeylerinin ifadesi olan derecelendirme notlarını dikkate alacağından; faaliyetlerini banka kredileri ile fonlama amacını güden KOBİ'lerin bu kredilerden etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için derecelendirilmeleri gerekecektir.

Bankaların kredi açtıkları firmaların risk düzeyleri doğrultusunda sermaye tutması gerektiğinden; bankalar sermaye yükümlülüklerini belirlerken ya firmaların derecelendirme notlarını dışsal veri olarak kullanacak ya da kendi içsel derecelendirme sistemlerini kuracaklardır.

Bankaların firmaların risk düzeylerini belirlemek için kullanacakları derecelendirmenin hangi kurum tarafından yapılacağı, krediyi veren bankanın **Standart Yaklaşımı** mı yoksa **İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları** mı kullanacağına bağlı olarak değişecektir. Eğer banka **İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları** seçmişse kendi derecelendirme sistemini kuracaktır. **Standart Yaklaşımı** kullanacak olan bankalar ise uluslararası bir derecelendirme kuruluşu tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanacaktır. Bankaların geleneksel yöntemlerden gelişmiş yaklaşımlara ani bir geçiş yapmasının sakıncalı olabileceğın Basel II'ye geçiş, aşamalı olacak ve bankalar öncelikle standart yaklaşımı kullanacaklardır. İşte bu sebeple firmaların derecelendirilmesi, **KOBİ**'lerin banka fonlarından daha etkin bir şekilde yararlanabilmeleri açısından önem taşıyacaktır. Aşağıdaki tabloda firmaların derecelendirme notlarına bağlı olarak tabi tutuldukları risk ağırlıkları gösterilmektedir.

Tabloda standart yaklaşımda firmaların derecelendirme notlarına bağlı olarak tabi tutuldukları risk ağırlıkları gösterilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, derecelendirilmemiş firmalar %100 risk ağırlığına tabi tutulurken; derecelendirme notu AAA'dan A-'ye kadar olan firmaların risk ağırlıklarının en fazla %50 olduğu görülmektedir. Finansal verileri iyi olan bir **KOBİ**'nin uluslararası bir derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş olması, firmanın risk ağırlığını iki ila beş katma kadar çıkarmakta ve bankanın o firmaya vereceği kredi için tutması gereken sermaye miktarındaki artışa bağlı olarak kredi faizlerini yükseltmektedir. Ancak bu sistem, notu BB-'den düşük olan şirketleri derecelendirme notu almamaya teşvik etmektedir. Derecelendirildiği takdirde notu BB-'den düşük olacak olan iki şirket düşünelim. Bu şirketlerden birisi uluslararası bir derecelendirme kuruluşu tarafından BB- ile derecelendirilmiş, diğeri ise derecelendirme notu almamış olsun. Bu iki şirket, bankadan kredi almak istediğinde diğeri

koşulların aynı olması şartıyla; derecelendirilmemiş şirket %100 risk ağırlığına tabi tutulup daha düşük bir kredi faizi öderken; derecelendirilmiş şirket %150 risk ağırlığına tabi tutulmakta ve aldığı kredinin maliyeti yükselmektedir.

Tablo 2: Firmaların Basel II Standart Yaklaşımı Çerçevesinde Tabi Olacakları Risk Ağırlıkları

Dışsal Derecelendirme Notu	Perakende Portföyün Risk Ağırlığı	Kurumsal Portföyün Risk Ağırlığı
AAA'dan AA_'ye kadar	75%	20%
A+'dan A-'ye kadar		50%
BBB+'dan BB-'ye kadar		100%
BB-'den düşük		150%
Derecelendirilmemiş		100%

Kaynak: TBB Basel Yönlendirme Komitesi (2004). "Risk Yönetimi ve Basel II'nin **KOBİ**'lere Etkileri", Eylül 2004, s.13

Firmaların derecelendirilmesi yaklaşımının ardındaki amaç, firmanın taşıdığı riskleri "**objektif**" olarak ölçebilmektir. Bu şekilde aynı yaklaşımı kullanan bankalar arasında ortak bir dil oluşacaktır. Ancak bu sistemin sağlıklı işlemesi açısından, firmaların derecelendirme notlarının güncel olması önem taşımaktadır. (TBB, 2004:13)

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları benimseyen bankaların da kendi içsel derecelendirme sistemlerini kurmaları gerekmektedir. Ancak, içsel derecelendirme sistemlerinin kurulması çeşitli alanlarda yatırım yapılmasını gerektirmektedir. Bu yatırımları **teknolojik yatırım** ve **insan kaynakları yatırımları** olarak sınıflandırmak mümkündür. İçsel derecelendirme yapılabilmesi için öncelikle gerekli teknik altyapının kurulması ve bilgi işlem sistemlerine yatırım yapılması gerekmektedir. Bu yatırımlar yapıldıktan sonra da bu sistemleri kullanabilecek bilgi birikimine sahip kişilerin istihdam edilmesi ve mevcut personelin eğitilmesi gereksinimi

ortaya çıkmaktadır. Ancak bu yatırımların yapılmış olması sağlıklı derecelendirme yapılabileceği anlamına gelmemektedir. Zira bu derecelendirme sistemlerinin ardında istatistikî modeller yatmaktadır ve bu modellerin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için de yeterli uzunlukta ve sağlıklı verilerin bulunması gerekmektedir. (Yüksel, 2005:34-35)

Basel II'nin Banka Kredileri İçin Gösterilen Teminatlar Üzerindeki Etkileri

Basel II'de teminat, kredi riskinin azaltılması amacıyla borçlu veya borçlu adına üçüncü bir kişinin sağladığı teminatla kredinin tamamen veya kısmen güvenceye alınması olarak tanımlanmaktadır. Basel II ile mevcut durumdan farklı olarak garanti ve türev ürünler, garantiler dikkate alınmadığında hesaplanan sermaye yükümlülüğünün, garantilerin dikkate alındığı durumdaki sermaye yükümlülüğünden yüksek olması şartı ile riski azaltıcı faktörler olarak kabul edilmektedir. Basel II'nin uygulamaya geçmesiyle birlikte bankaların teminat yapılarında önemli değişiklikler meydana gelecektir. Zira bankacılık sistemimizde kredilerin riskini azaltma amacıyla kullanılan şalus/firma kefaleti, müşteri çek senetleri, KGF, ticari işletme rehini, alacak temliki ve menkul rehinleri teminat olarak kabul edilmeye devam etse de bunlar risk azaltıcı teminat olarak görülmecektir. Üstelik Basel II ile teminatlar konusunda ulusal inisiyatiflere yer verilmemiştir. Dolayısıyla KOBİ'ler, ancak daha sağlam teminatlar göstererek bankalardan kredi talep edebileceklerdir. (Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, 2006:32-34)

Basel II'nin Uygulamaya Konması İle KOBİ'lerin Finansman Tercihlerinde Oluşabilecek Muhtemel Değişiklikler

Bankalar, finansman sorunu yaşayan KOBİ'lerin en sık başvurdukları finansal kurumlardır. Ancak Basel II'nin yürürlüğe girmesi

ile birlikte banka kredilerinin KOBİ'ler için cazip olmaktan çıkması beklenmektedir. Zira Basel II'nin bankalara getirdiği sermaye yükümlülüğü, bankaların firmalara açtıkları krediler için belli bir miktar parayı atıl tutmasını zorunlu kılmaktadır. Atıl tutulan kaynağın alternatif maliyeti, bankaların kredi kullandırma maliyetini artırmakta; bankalar da bu maliyeti kredi müşterilerine faiz artışı olarak yansıtmaktadır. Bankanın sermaye yükümlülüğü de, kredi vereceği firmanın finansal verilerinin sağlamlığına ve bunu yansıtan firmaya ait derecelendirme notuna bağlıdır. Dolayısıyla firmaların bankalardan ucuz fon sağlaması, yüksek bir notla derecelendirilmesine ve buna bağh olarak da düşük bir risk ağırlığına tabi tutulmasına bağlıdır. Ancak, KOBİ'ler için derecelendirme notu almak da bir maliyet unsurudur. Basel II'nin banka kredilerini KOBİ'ler için cazip olmaktan çıkararak bir başka unsur da ülkemizde yaygın olarak kullanılan bazı teminatların, Basel II'de risk azaltıcı teminatlar kapsamına alınmamış olmasıdır. Bu durumda, zaten mevcut teminat yapısı içerisinde bile kredi bulmakta zorlanan KOBİ'ler Basel II ile banka kredisi kullanmakta daha da güçlük çekecektir. Bu sebeple de yeni dönemde KOBİ'lerin alternatif finansman kaynakları üzerine yoğunlaşacağı tahmin edilmektedir. KOBİ'lerin Basel II sürecinde yönelebilecekleri finansman kaynakları aşağıda açıklanmaktadır. (TBB, 2004:50-54)

Factoring: Büyük miktarlarda kredili satış yapan firmalar tarafından kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde firmalar, yaptığı kredili satışlardan doğan alacaklarını factoring şirketlerine satmaktadırlar. Bu yöntem, banka kredilerine kıyasla KOBİ'ler için daha az maliyet oluşturmaktadır. Ayrıca Basel II'nin risk azaltıcı teminatlar sınıflandırmasını değiştirmesi de KOBİ'leri faktoringe yönlendirecektir. Zira firmaların yaptığı kredili satışlar karşılığı aldığı gerçek müşteri çek ve senetlerinin Basel II çerçevesinde risk azaltıcı özelliği bulunmaktadır. Bütün bunların yanı sıra Basel II'nin

bankaların kıymetli evrak karşılığı yaptığı iskonto işlemlerini kısıtlamasının bir sonucu olarak KOBİ'lerin faaliyetlerinin finansmanında faktoring şirketlerine ağırlık vermesi beklenmektedir.

Leasing: Diğer adı da finansal kiralama olan bu finansman yöntemindeki taraflardan biri yatırım malını kullanacak olan kiracı, diğeri ise yatırım malının kullanım haklarını sözleşme süresi içinde kiracıya belli bir kira karşılığında devreden leasing şirkettir. İki taraf arasında imzalanan sözleşmede belirlenen sürenin sonunda, yine sözleşmede belirlenen değer üzerinden yatırım malının mülkiyeti kiracıya devredilir. Bu yöntemin banka kredilerine kıyasla avantajlı olan yanı, yapılan yatırımın mülkiyetinin firma üzerine hemen geçmemesi sebebiyle firmaya vergi avantajı sağlamasıdır. Son yıllarda kullanımında artış görülen bu yöntemin Basel II'nin uygulanmaya geçmesi ile daha da yaygın bir şekilde kullanılacağı tahin edilmektedir.

Sermaye Piyasaları: Çalışmamızın KOBİ'lerin Finansman Kaynakları ve Finansman Sorunları bölümlerinde KOBİ'ler için Sermaye Piyasasının önemi ve KOBİ Borsası kurma yönündeki çabalardan bahsedilmişti. Bütün bu gelişmelerin yanı sıra Sermaye Piyasaları, risk yönetimini öncelikli hale getirmesi ve aracılık maliyetlerini ortadan kaldırması sebebiyle şirketlerin finansmanında giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Risk Sermayesi: Finansman sorunu yaşayan girişimcilerin projelerini hayata geçirmelerine yardımcı olma amacını taşıyan; girişim şirketlerinin birincil piyasalara ihraç ettiği piyasa araçlarına uzun vadeli yatırım yapmanın yanı sıra işletme ve yönetim desteği de sağlayan bir sistemdir.

Satıcı Kredileri: Bu finansman yönteminde, bir malm bedelinin malm satıcısı tarafından alıcının yararına olacak şekilde teslimattan sonra ödenebilmesi imkanı sağlanır. Satıcı kredileri Türkiye'de neredeyse banka

kredileri kadar yaygın kullanılan satıcı kredilerinin, Basel II'nin uygulanmaya başlamasından sonra daha sık başvuru bir yöntem olması muhtemeldir.

Birleşmeler, Hisse Devirleri ve Ortaklıklar: Ortaklık hisselerinin borsada işlem görmesi, hisse devirleri ve ortaklık kurma yolları ile hem düşük maliyetli kaynak bulma hem de daha güçlü bir mali yapı oluşturma açısından önemli olan bu sistemde işletme sahipleri, işletme yönetimini yeni ortaklara açma konusunda istekli davranmamaktadır. Özellikle ülkemizdeki KOBİ'lerin genellikle aile şirketi niteliğinde olduğunu ve ülkemizde ortaklık kültürünün gelişmiş olmadığını düşünürsek bu yöntemin ülkemizde yaygın bir şekilde kullanılmamasının sebebi anlaşılacaktır. Ancak, Basel II'nin uygulanmaya başlaması ile artan rekabet şartlarında ayakta kalabilmek için maliyetsiz kaynak bulma ihtiyacı olan KOBİ'lerin bu yönetime başvurması beklenmektedir.

Sonuç

Son yıllarda özellikle finansal alanda yaşanan krizler ve bunların uluslararası düzen içerisinde ülkeden ülkeye yayılmasıyla birlikte bütün dünyada finans alanında standart bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Başlangıçta G-10 ülkelerini kapsayan bir uzlaşma olarak ortaya çıkan Basel'in sadece tavsiye niteliği taşımasına rağmen bir çok ülke tarafından benimsenmesi, finansal alanda standart oluşturulmasına duyulan ihtiyacın boyutlarını gözler önüne sermiştir.

Basel II ile

- finansal sistemin istikrara kavuşması,
- etkin bir risk yönetimi oluşturulması,
- piyasa disiplininin bir gereği olarak şeffaflığın ve kamuoyunu bilgilendirme bilincinin artırılması,

• piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde çalışmasıyla rekabetçi bir yapının gelişmesi,

• bankaların esas fonksiyonu olan aracılık hizmetlerini yerine getirmesi konularında gelişmeler sağlanması

umulmaktadır.

Bankacılık Sistemini düzenleme ve standartlaştırma amacıyla oluşturulan Basel Sermaye Uzlaşısı, Bankacılık Sisteminin sağladığı kaynaklardan yararlanan kesimleri de dolaylı yoldan etkilemektedir. Basel II'nin bankacılık sistemi vasıtasıyla yarattığı etkilere en çok maruz kalan kesim KOBİ'lerdir. Uzlaşımın KOBİ'ler üzerindeki etkileri banka kredileri ile açığa çıkmaktadır. Basel II'nin uygulamaya geçmesi ile Yeni Uzlaşımın gerektirdiği koşulları sağlama konusunda yetersiz olan KOBİ'ler, kredi maliyetlerindeki yükseliş sebebiyle finansman sıkıntıları çekebilecektir. Banka kredileri ile finansman sağlamak isteyen KOBİ'lerin mali yapılarını sağlamlaştırması, kurumsal yönetim ilkelerini benimsemesi ve faaliyetlerini kayıt altına alması gerekmektedir. Bu gerekleri yerine getiren KOBİ'lerin bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından belirlenen derecelendirme notları yükselecek ve bankalardan sağladıkları finansman kaynağının maliyeti düşecek, maliyetlerindeki düşüş de karlılık durumlarını olumlu yönde etkileyecektir. Ancak, derecelendirme sürecinin sağlıklı işleyebilmesi için de KOBİ'lerin derecelendirme kuruluşları ve bankalara gerekli bilgileri eksiksiz ve doğru bir şekilde aktarması gerekmektedir. Basel II'nin KOBİ'lerin mevcut finansman problemlerini daha da derinleştirmemesi, KOBİ'lerin yeni sistemden ne yönde etkilenecekleri ve olası olumsuz etkilere karşı alabilecekleri önlemler konusunda bilinçlendirilmelerine bağlıdır.

KAYNAKLAR

Alp, Ali. **Finansın Uluslararasılaşması**, İstanbul, YKY, 2000

BCBS (2001). Working Paper On Regularity Treatment Of Operational Risk, Basel, (Çevrimiçi), http://www.bis.org/publ/bcbs_wp8.pdf (04.12.2006)

BCBS (2004a). "History Of Basel Committee and It's Membership", (Çevrimiçi), <http://www.bis.org/bcbs/aboutbcbs.htm> (28.11.2005)

BCBS (2004b). "International Convergence Of Capital Measurement and Capital Standards", Basel, (Çevrimiçi), <http://bis.org/publ/bcbs107.pdf> (22.11.2006)

BCBS (2006). "History Of Basel Committee and It's Membership", Basel, (Çevrimiçi), <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (20.11.2006)

Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu (2006). "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 58 (25.11.2006)

DİE (2003). "2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı", (Çevrimiçi), <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/GSIS/gsisII141003.pdf> (05.12.2006)

Erkurmaya, M. Aslı. KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması, **SPK** Yayını, Ankara, 2000, (Çevrimiçi), <http://www.spk.gov.tr/vayinlar/aramistimaraporlari/kve/merkumav.pdf> (22.11.2006)

KOBİNET, (Çevrimiçi), <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/001.html> (27.11.2006)

KOSGEB. "KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu", Ankara, 2004, (Çevrimiçi), <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/130/saha%20arastirma%20on%20degerlendirme.pdf> (01.12.2006)

Seyidoğlu, Halil. **Uluslararası Finans**, 4. bs., İstanbul, Güzemcan Yayınları, 2003

SPK, http://www.spk.gov.tr/kobi/kobi_piyasasi_calismalari.html (27.11.2006)

TBB Basel Yönlendirme Komitesi (2004). "Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", (Çevrimiçi), http://www.ebso.org.tr/tr/Konferans_KOBİ_Kitapci.pdf (23.11.2006)

TOBB (a). (Çevrimiçi),

<http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kobi/kobias.php> (27.11.2006)

TOBB (b). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 2005, (Çevrimiçi), http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kobi/kobi_tanimi_yonetmelik.doc (27.11.2006)

Yayla, Münür, Yasemin Türker Yayla. Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, **BDDK ARD Çalışma Raporu**, Ankara, 2005, s.1-3 (Çevrimiçi)

http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/calismaraporu_2005_3.pdf 20.11.2006

Yılmaz, Figen (2003).Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler, **İş Bankası Yayını**, (Çevrimiçi) https://www.isbank.com.tr/dosya/ekonomik_kobiler2004.pdf (27.11.2007)

Yüksel, Ayhan. Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, **BDDK ARD Raporu**, Ankara,2005, (Çevrimiçi), http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel_II_SME.pdf (24.11.2006)